

Gradivo o raku dojke in Državnem presejalnem programu za raka dojke DORA ob začetku rožnatega oktobra

Datum: Ljubljana, 26. september 2022

Pripravili: sodelavci programa DORA

Dodatne informacije: Vesna Škrbec, vskrbec@onko-i.si; 01 587 90 46; 041 256 531

O raku dojke

V Sloveniji letno zbolijo za rakom dojke okoli 1.400 žensk in okoli 12 moških. V letu 2019 je za rakom dojke zbolelo 1.583 oseb, od tega 1.568 žensk in 15 moških. Na splošno ima med vsemi raki eno najboljših prognoz, saj večino bolnic ozdravijo, petletna preživetja pa so se približala 90 odstotkom. Izboljšanje prognoze je bilo doseženo predvsem z uvajanjem novih zdravil v zdravljenju zgodnjega raka, pa tudi boljšo osveščenostjo, boljšo diagnostiko in tudi organiziranim presejanjem žensk v starosti od 50 do 69 let v programu DORA.

Rak dojke je heterogena bolezen z različnimi biološkimi značilnostmi. Zdravljenje je multidisciplinarno, sestoji iz lokalnega zdravljenja z operacijo in obsevanjem ter sistemskega zdravljenja z zdravili. Zaporedje sistemskega in lokalnega zdravljenja in izbira vrste zdravil temelji na bioloških značilnostih tumorja in na obsegu bolezni.

Pri dobri polovici bolnic je bolezen ob odkritju omejena na dojko, pri okoli tretjini je razširjena na pazdušne bezgavke, pri slabi desetini pa je že primarno razsejana z zasevki v oddaljenih organih.

Večina bolnic z rakom, ki je omejen na dojko ali dojko in pazdušne bezgavke, je zdravljenih z operacijo in del njih (odvisno od vrste operacije in obsega bolezni) tudi s kooperativnim obsevanjem. Praktično skoraj vse bolnice z invazivnim rakom prejmejo tudi sistemsko zdravljenje, ki je prilagojeno lastnostim tumorja. Vrste sistemskega zdravljenja so kemoterapija, hormonska terapija in tarčna zdravila.

Dejavniki tveganja za nastanek raka dojke in preventiva

Verjetnost, da ženska zbolijo za rakom dojke, se s starostjo povečuje; več kot 80 odstotkov bolnic zbolijo po 50. letu. Pomembno vlogo pri razvoju raka dojke imajo tudi reproduktivni in hormonski dejavniki ter dejavniki življenjskega sloga. Večjo ogroženost za nastanek raka dojke opažajo pri ženskah, ki so dobile prvo menstruacijo pred 12. letom in prišle v menopavzo po 50. letu starosti; pri tistih, ki niso rodile ali so prvič rodile po 30. letu. Z večjo ogroženostjo je povezano tudi dolgotrajno nadomestno hormonsko zdravljenje v menopavzi. Pri ženskah, katerih krvni sorodniki so zboleli za rakom dojke in/ali rakom jajčnikov, je ogroženost, da bodo zbolele večja, če so sorodnice zbolele pred menopavzo in če gre za sorodnice v prvem ali drugem kolenu (mati, sestra, hčerka, teta ali babica). Redkeje je rak tudi posledica genetske okvare, ki se na potomce prenaša od staršev. Danes poznajo že več genov, ki so lahko vpleteni v razvoj dedne oblike raka dojke in/ali raka jajčnikov. Med njimi sta klinično daleč najbolj pomembna BRCA1 in BRCA2. Med nevarnostnimi dejavniki življenjskega sloga so najpomembnejši uživanje alkohola, debelost po menopavzi in telesna nedejavnost.

Pri preprečitvi raka dojke ima sekundarna preventiva (udeležba v presejalnem programu in zgodnje odkrivanje) zelo veliko vlogo, saj večkrat s primarno preventivo težje vplivamo na preprečevanje raka dojke. Ženskam svetujejo, da skozi vse svoje življenje skrbijo za zdrav življenjski slog in si redno mesečno samopregledujejo dojke ter da se redno udeležujejo preventivnega programa za zgodnje odkrivanje raka dojke DORA. Pri raku dojke, ki je odkrit v zgodnji fazi bolezni, je zdravljenje lahko zelo uspešno.

O Državnem presejalnem programu za raka dojke DORA

V Državni presejalni program za raka dojke DORA (program DORA) so vključene vse slovenske ženske v starosti od 50 do 69 let, ki jih vsaki dve leti povabijo na preventivno mamografijo oz. slikanje dojke. Program DORA je centralizirano voden presejalni program za zgodnje odkrivanje raka dojke in deluje po strogih evropskih smernicah kakovosti, pri čemer upravljanje programa in izvajanje zdravstvenih storitev celovito opredeljujejo Programske smernice programa DORA. V enem letu v program DORA povabijo povprečno 140.000 ustreznih žensk in opravijo okoli 100.000 mamografij, udeležba vabljenih žensk pa je v zadnjih letih okoli 75-%.

Približno 3.500 vseh slikanih žensk letno povabijo na dodatne obravnave zaradi sumljivih sprememb na preventivni mamografiji, okoli 650 ženskam z dodatnimi diagnostičnimi preiskavami odkrijejo raka dojke. Nosilec in upravljelec programa DORA je Onkološki inštitut Ljubljana, ki ob načrtovanju izvajanja presejalnega programa in strokovnem nadzoru nad delom presejalnih centrov skrbi tudi za centralno vabljenje žensk. Slikanje žensk v programu DORA poteka na 19 lokacijah po Sloveniji v javnozdravstvenih zavodih (bolnišnicah, zdravstvenih domovih) in mobilnih enotah programa DORA. Program DORA deluje v Sloveniji od leta 2008, od konca leta 2017 pa so vanj vključene vse slovenske ženske

Program DORA in epidemija covid-19

V programu DORA beležijo rezultate, ki so na ravni pred epidemijo. V prvem valu epidemije leta 2020 se je program DORA, tako kot tudi druga dva slovenska presejalna programa ZORA (za raka materničnega vratu) in Svit (za raka debelega črevesa in danke), zaustavil za dobra dva meseca. Po ponovnem zagonu so z dodatnim delom uspeli povabiti vse ženske, ki so jim morali zaradi prekinitve odpovedati termin mamografije. Od maja 2020 do danes do zaustavitve presejalnih programov ni več prišlo. V obeh epidemičnih letih 2020 in 2021 so uspeli z vrsto osveščevalnih akcij o pomenu zgodnjega odkrivanja raka dojke tudi med epidemijo covid-19 in ukrepi za zmanjševanje širjenja okužbe z novim koronavirusom ohraniti rezultate na ravni pred epidemijo. Tako se je v letu 2020 preventivne mamografije udeležilo 74 odstotkov vseh povabljenih žensk, v letu 2021 pa dobrih 77 odstotkov vseh povabljenih žensk. Raka dojke so leta 2020 odkrili pri 600 ženskah, v letu 2021 pa pri 668 ženskah, medtem ko so pred epidemijo (leta 2019) raka dojke odkrili pri 625 ženskah, udeležba žensk pa je bila . V programu DORA so v prvi polovici letošnjega leta (1. 1. – 30. 6. 2022) na preventivno mamografijo povabili 76.329 žensk v starosti med 50 in 69 let, med katerimi se je vabilu odzvalo 77 odstotkov vabljenih žensk. Med njimi je bilo do sedaj odkritih 279 rakov, večinoma majhnih in omejenih na dojko, vendar številka še ni dokončna (Tabela 1).

V programu DORA pričakujejo, da epidemija dolgoročnega vpliva na odkrivanje rakov dojke v presejalnem programu in posledično na zdravljenje ter preživetje žensk, ne bo imela. Vsekakor pa ženskam svetujejo, da se redno udeležujejo mamografije kot tudi ostalih presejalnih programov za zgodnje odkrivanje raka.

Tabela 1: Udeležba vabljenih žensk v programu DORA in število odkritih rakov dojke v letih 2019 (pred epidemijo), 2020, 2021 in v prvi polovici leta 2022

Leto	Udeležba žensk v programu DORA (%)	Število odkritih rakov dojke
2019 (pred epidemijo)	77	625
2020	74	600
2021	77	668
2022 (1. 1. do 30. 6.)	77	279*

(*) število odkritih rakov še ni dokončno.

O mamografiji v programu DORA

Mamografija je trenutno dokazano najbolj zanesljiva in natančna metoda za odkrivanje začetnih rakastih sprememb v dojki, Zelo dobro prikaže tudi mikrokalcinacije, ki so lahko prvi znak nastajajočega raka v dojki. Z mamografijo v programu DORA odkrivajo rakave spremembe v dojkah, ki so tako majhne, da jih ženska sama še ne more zatipati in je bolezen v večini primerov na začetni stopnji, ko je zdravljenje lahko zelo uspešno.

Mamografija je rentgensko slikanje dojke, ki poteka na posebnem aparatu – mamografu. Slikanje izvede radiološki inženir. Dojko pri slikanju namesti med dve plastični plošči, ki jo za kratek čas stisneta. Pri stisnjeni dojki dosežejo dobro razprto tkivo, kar omogoča boljše prepoznavanje sumljivih sprememb in nižjo dozo sevanja. Posebne priprave na mamografijo niso potrebne. Pred mamografijo na kožo ne nanašajte dezodorantov, pudrov ali parfumov. Te snovi lahko vsebujejo mineralne

delce, ki so vidni na posnetkih in motijo zdravnika radiologa pri oceni mamografske slike. Pred slikanjem prav tako odstranite ves viseč nakit (veržice, uhane).

Naročanje na mamografijo v program DORA

V program DORA so ženske povabljene na preventivno mamografijo vsaki dve leti od 50. do 69. leta. Ženske v koledarskem letu, ko dopolnijo 50 let, prejmejo po pošti prvo vabilo z datumom in uro ter lokacijo presejalnega centra programa DORA, kjer bodo opravile preventivno mamografijo. Ženske se na mamografijo lahko naročijo tudi same na dora@onko-i.si ali med 9. in 12. uro na telefonski številki 080 27 28. Ženska opravi mamografijo ob uri, ko je naročena. Ob obisku presejalnega centra žensko sprejme zdravstveni administrator ali radiološki inženir; oba sta posebej usposobljena za delo v programu DORA. Radiološki inženir se z vsako žensko pogovori o morebitnih težavah z dojkami, pregleda kožo dojk in nato opravi mamografijo oziroma slikanje dojk. Celoten obisk presejalnega centra bo ženski vzel približno 30 minut njenega časa.

Pregled mamografskih slik in izvidi v programu DORA

Vsako mamografsko sliko v programu DORA neodvisno pregledata dva zdravnika radiologa, kar pripomore k večji zanesljivosti izvida. Če eden od njiju (ali oba) mamografsko sliko oceni kot sumljivo, jo pregleda še tretji nadzorni radiolog. V programu DORA zagotavljajo, da je ženska v roku sedmih do 10 delovnih dni obveščena o izvidih slikanja in dodatnih preiskavah. Če na slikah ni vidnih posebnosti, pisni izvid mamografije ženska prejme v sedmih delovnih dneh. Večina žensk, ki se udeležijo preventivne mamografije, ima normalen izvid in so v program DORA znova povabljene čez dve leti. Če se na slikah pokaže sprememba v dojkah, je ženska poklicana na dodatne preiskave na Onkološki inštitut Ljubljana ali v Univerzitetni klinični center Maribor, odvisno od lokacije presejalnega centra, kjer je opravila mamografijo. Dodatne preiskave običajno obsegajo dodatno slikanje dojk in/ali ultrazvočni pregled dojk. Večino sprememb v dojkah se lahko pojasni že s temi preiskavami in tako ženska lahko že na dan dodatnih preiskav ve, da v njenih dojkah ni vidnih sumljivih sprememb. Le pri manjšem deležu žensk se opravi še punkcija tkiva dojke. Rezultati punkcije so znani v sedmih do 10 delovnih dneh. Redkeje je potrebno slikanje dojk z magnetno resonanco.

Če pa ženska sama zatipa tumor ali ima druge težave z dojkami, naj obišče svojega ginekologa ali družinskega zdravnika, ki jo bo čim prej napoti v najbližji Center za bolezni dojk, kjer opravijo poleg mamografije tudi klinični pregled, in/ali ultrazvok dojk.